

УДК 37.65.78

Г. Є. Шульженко

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ МУЗИЧНО-ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Актуалізовано проблему вокальних компетенцій майбутнього фахівця музичного-мистецтва. Підкреслюється необхідність забезпечення такого характеру музично-фахової підготовки, коли опанування вокальних явищ студентами опосередковується відтворенням їх естетичних орієнтирів, смакових уподобань. З'ясовано, що важливе місце в навчальному процесі належить вокальному слуху. Схарактеризовано низку особливостей формування таких основних вокальних компетенцій, як: артикуляційний апарат, дихання, звуковедення, регістри.

***Ключові слова:** вокальні компетенції, компетентність, фахова підготовка, фахівець музичного мистецтва.*

Постановка проблеми. В умовах сьогоденного розвитку вищої школи важливого значення набувають процеси оновлення й удосконалення змісту та методів навчання студентів. Зокрема, в основі музичної освіти особливо важливими постають питання вдосконалення фахової підготовки майбутніх учителів музики, одним із провідних компонентів якої виступає формування комплексу музично-виконавських знань, умінь і навичок студентів.

Реформування освітянської сфери вимагає від учителів творчого самовиявлення, фахової компетентності, здатності до саморозвитку для забезпечення високого рівня освіченості, особистісного й духовного становлення себе та своїх учнів. Значне місце в професійній підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва посідає вокально-методична підготовка, яка формує музичну культуру особистості.

Процес формування вокальних компетенцій студентів мистецького факультету здійснюється на заняттях із постановки голосу та спрямовується на вирішення задач, пов'язаних із майбутньою професійною діяльністю студентів. Результатом цього процесу повинно стати оволодіння основами співацького дихання, вірною позицією звучання голосу, різними видами голосоведення, динамікою звуку, співацькою орфоєпією, вірною співацькою артикуляцією та чіткою дикцією.

Аналіз актуальних досліджень. З огляду на дану проблему в роботі здійснено аналіз наукових праць дослідників, які концентрували свою увагу на особливостях професійної підготовки майбутнього вчителя

(А. Алексюк, Н. Андрієвська, О. Апраксина, Н. Ничкало, О. Пехота, Т. Сущенко та інші); на теоретичних основах формування особистості вчителя в процесі професійної підготовки (Ф. Гоноболін, М. Кухарев, Н. Кузьміна та інші); на поєднанні педагогічних здібностей і педагогічної майстерності (К. Ушинський, С. Шацький, В. Сухомлинський).

Мета статті полягає в розкритті особливостей формування вокальних компетенцій студентів факультетів мистецтв, використання яких сприятиме підвищенню рівня фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Формування вокальних компетенцій майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях із постановки голосу вважається одним з актуальних питань, яке намагаються вирішити викладачі музично-педагогічних і мистецьких факультетів педагогічних університетів. Розвиток вокальних компетенцій майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях із постановки голосу – це важлива складова фахової підготовки студентів.

У науковій літературі існують різні тлумачення категорій «компетентний», «компетентність», які визначають різні аспекти цих понять. Словник української мови визначає, що компетентний – це такий працівник, який має достатні знання в якій-небудь галузі, кваліфікований, має певні повноваження, добре обізнаний. Словник іншомовних слів трактує це поняття таким чином: «компетентний» (від лат. *competent* – належний, відповідний) – 1) обізнаний у певній галузі, якомусь питанні; 2) повноважний, повноправний у розв'язанні якоїсь справи; «компетенція» – (лат. *competentia* – взаємно прагну, відповідаю, підходжу) – коло повноважень якої-небудь установи або особи, коло питань з яких дана особа має певні повноваження, знання; «компетентність» – це поінформованість, обізнаність, авторитетність [7].

Узагальнюючи сутність визначень, викладених у довідковій літературі, доцільно охарактеризувати поняття «компетентний» як той, хто готовий вирішувати складні питання в умовах використання інновацій для досягнення мети на основі власної обізнаності в певній галузі.

Однією з фахових компетентностей випускників мистецького факультету ВНЗ є мистецька компетентність. Вона розглядається нами як здатність до розуміння та творчого самовираження у сфері музичного, образотворчого та інших видів мистецтва. Вагома роль у формуванні мистецької компетентності на заняттях із постановки голосу належить викладачеві та концертмейстерові, які спільно мають допомогти найбільш повно розкрити, а потім і реалізувати можливості та здібності кожного студента.

Отже, вокальна компетентність розуміється в нашому дослідженні як широка обізнаність у галузі вокального мистецтва й педагогіки; володіння не тільки знаннями, а й вокально-фаховими вміннями; наявність досвіду вокально-виконавської роботи. У вокальних компетенціях майбутніх фахівців музичного мистецтва опосередковано відтворюються їх естетичні

орієнтири, рівень загальної культури, здатність до творчого самовираження, самовдосконалення.

Володіння фаховими компетентностями, знання психолого-педагогічних дисциплін і дисциплін світоглядного спрямування уможливорює педагогам вищих навчальних закладів досягати високого рівня педагогічної та фахової майстерності. Вони є ініціаторами створення концертних програм та організаторами культурно-мистецького життя краю. Окрім того, такі педагоги та їхні вихованці беруть активну участь у проведенні творчих конкурсів і фестивалів різних рівнів, стають лауреатами й дипломантами в тих чи тих жанрах музичного мистецтва [8, 16].

Важливе місце у навчально-виховному процесі належить розвиткові вокального слуху, адже слух вокаліста – це комплекс психічних та інтелектуальних здібностей сприймати й відтворювати звукові враження, орієнтуючись на висотні й ладові співвідношення звуків, темброву належність, метроритмічну організованість, ритмічні послідовності й комбінації, динамічні відтінки та їх розвиток, гармонічні засоби та процеси, структуру творів музичного мистецтва, а також здатність зберігати у своїй свідомості музичну інформацію, необхідну для професійної діяльності [2].

Підвищенню ефективності процесу навчання з постановки голосу сприяє розвиток таких основних вокальних компетенцій, як активізація артикуляційного апарату, вдосконалення дихання, звуковедення, зміцнення верхнього й нижнього регістру співацького діапазону. Одним із найважливіших елементів роботи над постановкою голосу студента є процес звукоутворення, робота над ним може тривати протягом усього навчання майбутнього вчителя музичного мистецтва у вищому навчальному закладі.

Одним із найбільш поширених у практиці мистецької освіти є пояснювально-ілюстративний метод, який поєднує вербальний і наочний методи (пояснення за допомогою слова та показ) [6, 12].

У сучасній системі постановки голосу метод показу дає бажані результати тоді, коли педагог має добре розвинений вокальний слух, педагогічний дар, грамотне володіння системою педагогічних прийомів і знаннями в галузі фізіології та анатомії голосового апарату, психології, акустики тощо. «Показ звучання своїм голосом дозволяє вплинути на голосову функцію в цілому й організувати її в необхідному напрямі, а оскільки показ звуку безпосередньо впливає на орган слуху й зору, його застосування тісно пов'язане зі здібністю до імітації. Імітація є найкоротшим шляхом до засвоєння вокальних навичок» [3, 36].

Розробка й апробація інноваційних методів навчання у сфері музичного мистецтва сприятиме повноцінному засвоєнню та практичному використанню професійних компетенцій, які засвоює студент-музикант під час навчання у вищому навчальному закладі [4, 111].

З метою формування вокальних компетенцій використовуються вокальні вправи для розспівування (тобто, розігрівання голосового апарату); для усунення недоліків голосу (вирівнювання регістрів, виховання високої співацької позиції та чистоти інтонування); для розвитку голосу (розширення діапазону, спів без сипу, на опорі).

Ефективне оволодіння вокальними компетенціями майбутніми вчителями музичного мистецтва на заняттях із постановки голосу можливе лише в поєднанні із самостійною роботою. Підготовча самостійна робота створює сприятливі умови для засвоєння вокальних навичок на заняттях. Це розучування музично-літературного тексту нового твору, мелодії вокалізу, вокальні вправи на звільнення чи укріплення м'язів голосового апарату, самостійне розспівування, прослуховування записів видатних співаків.

Систематичне виконання вокальних вправ дає змогу заглибити труднощі голосоутворення й виконувати більш важливі вокальні завдання, наприклад, уміння розкривати й інтерпретувати художні образи в музичному творі, розкривати в ньому якісно нові риси тощо.

Отже, процес формування вокальних компетенцій майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях із постановки голосу зводиться до правильної організації дихання, формування м'якої атаки звука, навичок сполучення голосних із приголосними, застосування активної артикуляції, співацької постави, здатність до чистоти інтонування.

Висновки. Результати проведеної роботи дають можливість сформулювати висновок про необхідність і своєчасність розгляду проблеми формування вокальних компетенцій майбутніх фахівців із музичного мистецтва й дозволяють висвітлити низку питань щодо з'ясування специфічних рис означених компетенцій.

Розкриваючи особливості формування вокальних компетенцій студентів ВНЗ у процесі фахової підготовки на заняттях з постановки голосу, ми намагались оптимізувати процес підготовки студентів мистецького факультету до роботи з учнівськими вокальними колективами, підвищити теоретико-методичний рівень, сценічно-виконавську культуру й рівень професійної майстерності майбутніх учителів музичного мистецтва. Їх набуття є необхідною складовою фахової підготовки студентів мистецького факультету, спрямоване на вирішення завдань, пов'язаних з їх майбутньою професійною діяльністю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агапонов С. В. Средства дистанционного обучения. Методика, технология, инструментарий / С. В. Агапонов ; под ред. З. О. Джалиашвили. – СПб. : БХВ-Петербург, 2003. – 336 с.
2. Ветлугіна Н. О. Музичний розвиток дитини / Н. О. Ветлугіна. – М., 1968. – 123 с.
3. Вопросы физиологии пения и вокальной методики // Труды ГМПИ им. Гнесиных. – Вып. 25. – М., 1975. – 168 с.
4. Калюжна О. І. Формування сценічно-виконавських навичок майбутніх педагогів-музикантів / О. І. Калюжна, Л. В. Гайдай // Гуманітарний вісник ДВНЗ

«Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Додаток 1 до вип. 36, том VII (67) : тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – К. : Гнозис, 2016. – 534 с.

5. Пляченко Т. М. Методика викладання вокалу : навчально-методичний посібник для студентів мистецького факультету / Т. М. Пляченко. – Кіровоград : КДПУ, 2005. – 80 с.

6. Растригіна А. М. Фахові компетенції з хорового диригування як складова професійної компетентності майбутнього педагога-музиканта. / А. М. Растригіна // Наукові записки. – Випуск 140. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2015. – 208 с.

7. Современный словарь иностранных слов. –СПб. : Комета, 1994. – 740 с.

8. Черкасов В. Ф. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх педагогів-музикантів у вищих навчальних закладах мистецького спрямування / В. Ф. Черкасов // Наукові записки. – Випуск 139. – Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2015. – 316 с.

РЕЗЮМЕ

Шульженко Г. Е. Формування вокальних компетенцій студентів у процесі музично-фахової підготовки.

Актуализировано проблему вокальных компетенций будущего специалиста музыкально-искусства. Подчеркивается необходимость обеспечения такого характера музыкально-профессиональной подготовки, когда освоение вокальных явлений студентами опосредуется воспроизведением их эстетических ориентиров, вкусовых предпочтений. Выяснено, что место в учебном процессе принадлежит вокальному слуху. Охарактеризован ряд особенностей формирования основных вокальных компетенций, таких как: артикуляционный аппарат, дыхание, звуковедение, регистры.

Таким образом, процесс формирования вокальных компетенций будущих учителей музыкального искусства на занятиях по постановке голоса сводится к правильной организации дыхания, формирование мягкой атаки звука, навыков соединения гласных и согласных, применение активной артикуляции, певческой поставки, способность к чистоте интонирования.

Результаты проведенной работы позволяют сформулировать вывод о необходимости и своевременности рассмотрения проблемы формирования вокальных компетенций будущих специалистов по музыкальному искусству и позволяют осветить ряд вопросов выяснения специфических черт указанных компетенций.

Раскрывая особенности формирования вокальных компетенций студентов вузов в процессе профессиональной подготовки на занятиях по постановке голоса мы пытались оптимизировать процесс подготовки студентов факультета искусств к работе с ученическими вокальными коллективами, повысить теоретико-методический уровень, сценично-исполнительскую культуру и уровень профессионального мастерства будущих учителей музыкального искусства. Их приобретение является необходимым компонентом профессиональной подготовки студентов

факультета искусств, направленный на решение заданий, связанных с их будущей профессиональной деятельностью.

Ключевые слова: *вокальные компетенции, компетентность, профессиональная подготовка, специалист музыкального искусства.*

SUMMARY

Shulzhenko H. Ye. Formation of the vocal competencies of students in the process musical-professional training.

The problem of vocal competencies of the future specialist of musical art has been revealed. The necessity of providing such character of musical-professional training is emphasized, when mastering vocal phenomena by students is mediated by the reproduction of their aesthetic landmarks, taste preferences. It has been found out that the important place in the educational process belongs to vocal hearing. A number of peculiarities of the formation of basic vocal competencies, such as articulation apparatus, breathing, sound behavior, registers, are described.

It is stressed that the process of formation of the vocal competencies of the future musical art teacher at classes of voice staging is reduced to the right breath organization, formation of the soft sound attack, the skills of combining vowels with consonants, the use of active articulation, singing position, the ability to purify the intonation.

The results of the study provide an opportunity to come to the conclusion about the necessity and timeliness of consideration of the problem of formation of the vocal competencies of the future specialists in the field of musical art and allow highlighting a number of issues regarding the identification of specific features of these competencies.

Revealing the peculiarities of forming of the vocal competencies of the HEI students in the process of professional training at classes of voice setting we tried to facilitate the process of training students of arts department for work with pupils' vocal collectives, improve theoretical-methodological level, stage-performing culture and the level of professional mastery of the future musical art teacher. Their acquisition is a necessary constituent of professional training of the students of arts departments, directed at solving tasks, which are connected with their future professional activity.

Key words: *vocal competencies, competence, professional training, specialist of musical art.*